

vidámabb horizonra. Fel állott az idő, minden bőséget ígér, tsak Isten ő Sz. Felsege meg tartaná, s' békességet adna. Némelly Hátszeg vidéki atyánkfiaiis itt ferednek; azoknak ez előtt két nappal az a bizonyos hírek jött, hogy egy nevezetes Comando éjtszaka Szálláspatakára jött, három Renitens volt határbelit el fogott, mindenit el vitte, és azzal azon éjtszaka Szászvárosra 's onnét tovább vissza ment. Ezek még mind nagy spukolásnak a jelei, annyival inkább hogy azok a bizonyos *berichtigte* számú 500 emberek magos süvegeken fegyverrel ugy vagynak 's magokat rendre ugy strásáltatták mintha ellenség előtt volnának: huzd ki ebből a következést 's meg találod könnyen mi lesz a vége a nagy autoritás revindictájának. Az a híres Commissio nem mozdul még eddig.

Vagynak olyan oláhok, és ez nem mese, sem nem félénkség töllem, a frantzia revolutziot könyv nélkül tudják és még másoknakis explicálják. Ez oda való emissariusok nélkül nem lehet, azok pedig a Török szomszéd tartományaiiban bátran járnak: melly könnyen harapodik egy olyan azon kívülis mind nállunk, mind a Töröknél elnyomottatott vagy kedv(t)elenített népnél.

Kérlek Nemessel láttass utánna a fonygiai dolognak Méhessinél,¹ innét jól adták fel a mint hallom; Csedöt köszöntöm különösön és az egész három fejszénél² ebédél és vatsoráló Társaságot. Éljj boldogul és szeress engemet. Fájján öcsémét³ az Hugommal ölelem: remélem nem neheztelek, hogy akkor butszatlan indultam, mert igen jó reggel levén nem akartam fel lármázni. Isten veled.

P. S. Groffném köszöntet különösön.

A borítékon: *Déva*. — à Monsieur Monsieur *Joseph de Dantzkey* Concipiste aulique à la Chancellerie d'Hongrie et de Transylvanie. — P. Temesvár, à Vienne.

Közli: GÁLOS REZSŐ.

A PESTI EPHEMERIDES MEGSZŰNÉSE.

(Révai egy ismeretlen verse; a Zrinyász tervezett kiadása.)

A magyar nyelv és irodalom lelkes latinnyelvű propagálójának, az Ephemerides politicae et literariaenek 1793-ban megjelent utolsó számai,⁴ melyek közkönyvtáraink folyóiratgyűjteményében hiányoznak, s nemrég még létezésükről sem tudtak, megvannak a Szemere-tárban.⁵ Mindössze 13 száma jelent meg 1793-ban. Az utolsóelőtti számban van az utolsó színészpártoló felhívás, amelynek adatait a Honművész 1837-i 99. száma ismertette. Ezzel a számmal és ezzel a felhívással búcsúzik Spilenberg a közönségtől — egyelőre abban a hiszemben, hogy mások folytatják a lap szerkesztését. Épen azért, mert megválnak a lap szerkesztésétől, kívánja még egyszer hallatni

¹ Albinar, udv. titkár.

² «Bei den drei Hacken» vendéglő.

³ Fábrián Dániel, udv. fogalmazó; felesége Barcsaynak unokahuga volt.

⁴ V. ö. Magyar Könyvszemle, 1930.

⁵ A rendezetlen anyag III. pótkötet jelzésű kötegében.

szavát a magyar színészet ügyében. *Quaedam de lingua Hungarica per theatrum propaganda* a felhívás címe. Először az előző év októberében kiadott *Monita de lingua et theatro Hungarico stabilierendoban* foglaltakat ismerteti, aztán elmondja, hogy sok dolga miatt ezután már csak mellékesen foglalkozhatik a jóvedelmet nem hozó ujságírással, s jogászai foglalatossága kárára lehet a lap tiszta latinságának. Ezért akarja másnak átengedni az ujság írását, de még az utolsó alkalmat is fel akarja használni, hogy a tőle oly fontosnak tartott nemzeti célra figyelmeztessen. Ezután szól az egyes megyékben rendezett gyűjtésekről s kéri, küldjék be az eredményt sürgősen Pestre: az igazgatóság összetétele biztosítéka annak, hogy a helyes célra használják föl, s ami akár abból, akár a napi bevételekből marad, azt a végre mégis összegyűjtendő nagy színházi alap számára őrzik meg. A felhívás vége és Spilenberg búcsúja így szól:

Multum sane interest, si Institutum hoc theatrale formari debet, vt subsidia haec modo quantocius submittantur, vt biennio minimum tam subsidiis his, tam redditibus ex theatro intransibus Societas haec sustentari possit. E redditibus solis non in his binis tantum vrbibus, in quibus potior pars linguae hungaricae ignara est, sed nullibi prorsus (ausim dicere) ob animos nostrorum nondum liberali tali oblectationi adsuetos theatrum conseruari potest.

Interim feliciori Patriae nostrae sorte aduentura euenturum confidimus, vt vtilitate Instituti theatri hungarici agnita, illa, quam memorauimus, vniversalis collectio pro Fundo thatrali deseruitura absolui possit. Quoad id fiat e redditibus per spectantes solui solitis, et ex submittendis subsidiis victitare potest Societas haec theatrialis. Sed vt necessarium theatrum hungaricum Pestini et Budae afferat vsum, fundo supra memorato prouideri debet, vt liber ad id accessus sit, tum enimvero labente vno et altero decennio idioma hungaricum in binis his Hungariae metropolibus vrbibus vniversale reddetur, ad quod vniversae nationis studia concurrant oportet. Remotus hic propagandae linguae finis est, sed invalescente theatro germanico, et sexu sequiori passim hungaricae linguae ignaro necessarius. Ita fiet, vt Instituto hoc theatriali hic stabilito sensim idem et alibi in Regno inducatur, et propagetur.

Haec hac expeditione a scribendis ephemeridibus decedens adhuc memorare cupueram non tam cohortandi studio; neque enim opus est ad tam vtile et splendidum Institutum incitatore, quam vt haec reiterando sponte comparatos animos Patriae memores conseruarem. Ego prout pro subsidiis propagandae linguae hungaricae per fundandum theatrum omnes Patriae Cives oro, obtestorque, ita a Lectoribus ephemeridum Latinarum de omnis generis naeuis veniam postulo, atque ita me meaque omnigena obsequia Patriae, et cunctis, quibus iis vti libet Patriae Ciuibus deuoueo. Dabam Pestini die 20. Febr. A. C. MDCCXCIII.

Paulus Spilenberg de Hadusfalva m. p.

Fori, Utr. per I. R. H. et ad Exc. Cur. Jur. Advocatus.

Végül megismétli a magyar drámák címének a *Magyar játékszín* szerkesztőjével való közlésére vonatkozó felhívást is.

A következő, 13. szám a lap megszűnését jelenti be. Kiderül belőle, hogy az első félévre már annyi előfizető sem gyűlt be, hogy a díjából egy

negyedévi nyomtatás költségét fedezni lehetne; ez a szám csak március 10-én jelent meg, pedig akkorára már a huszadik szám lett volna esedékes. Az előző számok többször jelzik, hogy nem jelenhettek meg pontosan, mert a lapot Budán kell cenzúráztatni, s a közlekedést a Duna jege lehetetlenné teszi. Eleinte még a tartalom fontosságában ígér kárpotlást, utóbb azonban a tartalom szegényességét is mentegetni kell — a posták elmaradozásával stb. A cenzúra miatt minden újság elvesztette vonzóerejét. Az érdeklődés megcsappanása miatt, úgy látszik, az sem sikerült, amit Spilenberg az utolsóelőtti számban remélt: nem akadt vállalkozó, aki munkáját folytatta volna. Az utolsó szám megígéri még, hogy július elején a félév eseményeiről szóló összefoglaló jelentést küld szét az előfizetőknek. Akik a félelv előfizetés díjának visszafizetéséhez ragaszkodnak, azoknak nyugtatvány ellenében kész visszaküldeni; aki nem küld nyugtatványt, annál úgy veszi, hogy beéri az egész összeg fejében a kapott számmal s ezzel az ő ráfizetését kívánja csökkenteni. Még itt, a lemondó búcsú során is kijelenti, hogy ha azt hiheti, hogy a lapja iránt való érdeklődés csökkenésének a magyar nyelv előretörése az oka, annak csak örülni tud.

Ebben az utolsó töredék-évfolyamban is több könyvhirdetés, ismertetés, irodalmi és színházi hír van. Külön irodalmi melléklete a 8. és 12. számnak van. Az előbbinek élén a Fengler győri püspököt titkos tanácsossá való kinevezése alkalmából üdvözlő költemény áll; *R.* betű alá rejtőzködő szerzője kétségkívül Révai Miklós, akinek hosszú ideig legfőbb párfogója volt Fengler, s aki már püspökségébe való beiktatásakor versben üdvözlölte;² ez utóbbi és még egy, amelyet 1790-ben a szent korona kíséretéből való hazatérésére írt, a *Latina* c. kötetben is megjelent, egy harmadik Fenglerhez írt verse Révainak a Széchenyi-könyvtárban őrzött kéziratái közt található. (Quart. Lat. 2207.) Az Ephemeridesben megjelent elegiáról tudtommal eddig nem esett szó:

*Quidam acceptorum beneficiorum memor Olius
Excellentissimo Praesuli Jaurinensi Josepho Fengler
sequentia dysticha vouet.*

Non vis laudari; sed agis dignissima laude:
Praesul, res est haec optima, mira tamen.
Parce mihi: vis, naturae turbetur vt ordo:
Vis, ne sit solidi corporis vmbra sequax.
Illa vel inuito, tam longo didita tractu,
Quanta tua est virtus, it comes vsque tibi.
It comes excelsae virtuti par honor, et te
Effert circumstans gloria laude pari.
Hoc nempe est, cur magnanimis et Patria plaudat
Ausibus, Indigena tam bene laeta suo.
Propterea et summo ornatum te nuper honore
Arcano exceptit Magna Vienna sinu.
Cum gregis excellas cura, vigilique labore
Certes ararum sustinuisse decus:
Cum multos Patriae superes et Regis amore,
Profundas et opes largus utrique tuas:
Nec tamen interea miseris Solator egenis
Cesses munificā spargere dona manu:

² V. ö. Csaplár Benedek: *Révai élete*. IV. k. IV. fejezet.

Et cum prae reliquis Regum Sacraeque Coronae
 Felicem hospitio te tua Sponsa canat;
 Par erat et titulo te tandem excellere digno,
 Tantis vt meritis adsit et iste decor.
 O vtinam mea sic excellent carmina, quae te
 Pro virtute tua, Praesul, ad astra ferunt!
 Sed laudes prohibes: prohibe tam carmine vili
 Has dici: lex me dura, sed aequa, premet.
 Infringi tamen hanc, qua polles, mente benigna,
 Nempe mea in Patrem pro pietate sines.
 Nam decet, hanc aliquo vt signo contester et ipse,
 Praecipue hoc plausum non prohibente die.
 Non ego te laudo, licet optem; sed pia soluo
 Vota cliens pro te proque salute tua:
 Vt Deus incolumen te longos seruet in annos,
 Et sine nube tuos vt sinat ire dies:
 Teque diu integro Pastore sit integer et grex,
 Et sospes sit te sospite Sponsa diu:
 Et te Ciue pio Patriae sua commoda crescant,
 Sit tua digna diu Regis amore fides.
 Sis columen miseris, sis portus et anchora fluctu
 Jactatis dubio, sisque reperta salus.
 Meque hoc in numero et porro patiare clientum
 Spirare et vita commodiore frui.

Cecinit R.

A másik *Appendix*nek, amely a színház ügyében való felszólítással végződik, különös figyelmet érdemlő irodalmi híre az, amely egy Zrinyi-kiadásnak idáig ismeretlen tervéről szól:

Adaiai Tengernek Syrenaiá Groff Zrini Miklos nyomtatta Bécben a Kolonici Uduanban Kosmerovi Máté Czászár e Felső Könyvngomtatója. Anno MDCLI.

Boema hoc Virgiliano spiritu scriptura unum e rarissimis hungaricis operibus, praxime típis Trattnerianis Pestini edetur. Exemplaria habere volentes pro nundinis Pestanis Medardi in Junio emere possunt. De vita Herois huius C. Montecuculi aemuli quaedam disserantur. Effigies Zrini Szigetani, cuius heroica facinora poematis argumentum sunt Libro addetur.

Ebből a sajtóhibáktól hemzsegő híradásból kiderül, hogy hat évvel Csokonai terve, huszonhárommal Kazinczy kiadása előtt is készült már Trattner Zrinyi költői műveinek kiadására. Nyilvánvaló itt is a Ráday-féle érdeklődés kisugárzása,¹ de hogy volt-e a tervben közvetlenül része írónak, esetleg magának Spilenbergnek vagy Kármának, vagy éppen Kazinczynak, aki 1788-ban Rádaytól kapott egy példányt az eredeti kiadásból s utóbb mindjárt a fogságból való kiszabadulása után cenzori engedélyt szerzett új kiadásra, az nem állapítható meg. Mindenesetre elkésett a terv ahhoz, hogy meg is valósuljon. Ekkorra megcsappant már az 1790-ben tetőpontját ért felbuzdulás, és nyilván nem akadt annyi érdeklődő, hogy Trattner végrehajthatta volna szándékát.

WALDAPFEL JÓZSEF

¹ Révaira, aki már 1785-ben tervezte a *Syrena* kiadását (v. ö. Gálos Rezső, Debreceni Szemle, 1933. 103. l. és Clauser Mihály: *A Zrinyiász sorsa*, 1934.), azért nem igen gondolok, mert nem tudok róla, hogy Trattnerrel akkoriban kapcsolata lett volna.